

KÜLTÜREL BELLEĞİN AKTARIMINDA BELLEK MEKÂNLARI: EDİRNE'DE BİR KÜLTÜR EVİ ÖRNEĞİ

SITES OF MEMORY IN THE TRANSMISSION OF CULTURAL MEMORY:
THE CASE OF A CULTURAL HOUSE IN EDİRNE

Evrin KAŞIKÇI¹
ORCID: 0000-0001-6714-5632

Öz

Bu çalışma, Edirne'de kültürel belleğin korunması ve aktarımında sivil girişimler ile mekân temelli bellek uygulamalarının rolünü, Ender Bilar ve Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi örneği üzerinden ele almaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseniyle kurgulanmıştır. Veriler; radyo program kaydı, görüntü kayıtlarının yazıya dökülmesi, çevrim içi sayfalar ve Kültür Evi'nde gerçekleştirilen yerinde gözlemler yoluyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler tematik çözümleme yöntemiyle çözümlenmiş ve bulgular araştırma sorularıyla uyumlu beş tema altında sunulmuştur. Bulgular; bilginin paylaşım etiği ve kurumsallaştırılması, mekânın yaşanmışlık duygusu korunarak yerinde sergileme yoluyla belleğin yeniden üretilmesi, panolar, karekod uygulamaları, web arayüzü ve otomasyon gibi araçlarla karma aktarım kanallarının kurulması, vasiyetin ticari mülk anlayışından çıkarılarak kamusal faydaya dönüştürülmesi ve bu dönüşümün yönetim boyutu ile "her mahalleye bir kültür evi-bilgi merkezi" yaklaşımı üzerinden yaygınlaştırılabilir bir model önerisi başlıklarında yoğunlaşmaktadır. Sonuç olarak çalışma, kültürel belleğin aktarımının bellek taşıyıcıları, mekân, dijital erişim ve paydaş temelli yönetim bileşenlerinin kesişiminde kurulan bütüncül bir yapılanma ile güçlendirilebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Bellek, Bellek Mekânı, Kent Belleği, Kültürel Miras, Edirne.

Abstract

This study examines the role of civic initiatives and place-based memory practices in safeguarding and transmitting cultural memory in Edirne through the case of Ender Bilar and the Dr. Ratip Kazancıgil Culture House. The research adopts a qualitative case study design. Data were collected through radio program recordings, transcriptions of audiovisual materials, online sources, and on-site observations conducted at the Culture House. The data were analyzed using thematic analysis, and the findings are presented under five themes aligned with the research questions. The results highlight the ethics and institutionalization of knowledge sharing, the reproduction of memory through in situ display while preserving the lived atmosphere of the place, the establishment of hybrid transmission channels through panels, QR codes, web interface and automation systems, the transformation of a private bequest into a public cultural resource and its governance dimension, and a replicable model proposal articulated as "a culture house-knowledge center in every neighborhood." Overall, the study demonstrates that the transmission of cultural memory can be strengthened through a holistic framework formed at the intersection of memory carriers, place, digital accessibility, and stakeholder-based governance.

Keywords: Cultural Memory, Memory Place, Urban Memory, Cultural Heritage, Edirne.

1 Dr., Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü, evrimkasikci@gmail.com

Giriş

Kültürel miras ve kent belleği çalışmaları yalnızca kültürel sürekliliğin korunması açısından değil, aynı zamanda yerel kalkınma ve kent kimliğinin güçlendirilmesi bakımından da önem taşımaktadır. Kentlerde oluşturulan bellek mekânları, kültürel mirasın korunmasının yanı sıra kültürel turizm, yerel farkındalık ve toplumsal katılım süreçlerini destekleyerek bölgesel kalkınmanın kültürel boyutuna katkı sunmaktadır. Geçmişin izlerini günümüze taşıyan bir köprü olarak tanımlanabilecek kültürel miras, maddi yapıların korunmasının yanı sıra bu yapıları anlamlı kılan kültürel belleğin sürekliliğini de içerir. Kültürel miras, gözle görülebilen ve elle tutulabilen “somut” öğeler ile kuşaktan kuşağa aktarılan gelenekleri, bilgi ve becerileri, sözlü anlatımları ve toplumsal uygulamaları içeren “somut olmayan” öğelerden oluşan bütüncül bir yapıdır (UNESCO, 1972; UNESCO, 2003). Bu yapının korunması ve geleceğe aktarılması sürecinde “insan” ve “mekân” unsurları en az koruyucu yasal düzenlemeler kadar belirleyici öneme sahiptir. Bu bağlamda kültürel miras ve bellek mekânları çalışmaları; yalnızca geçmişin korunmasına değil, yerel kimliğin güçlendirilmesi, kültürel turizmin canlandırılması ve bölgesel kalkınma politikalarının kültürel boyutunun beslenmesine de doğrudan katkı sunmaktadır. Bu bağlamda kentler, tarih boyunca yalnızca yolları, köprüleri ve yapılarıyla, kısacası taş ve topraktan oluşan fiziksel çevreleriyle var olan barınma ve yaşam alanları olmanın ötesinde; toplumların kültürel birikimi, gündelik yaşam deneyimleri ve kente değer katan sakinlerinin belleğiyle beslenen, gelişen ve dönüşen bir toplumsal yaşam alanı olarak varlık göstermektedir.

Kültürel bellek, toplumların tarihsel deneyimlerini, kültürel birikimlerini ve ortak kimlik algılarını kuşaklar arası süreklilik içinde aktarmaya olanak tanıyan, toplumsal olarak inşa edilmiş ve kurumsallaşmış bir bellek biçimini ifade eder. Jan Assmann’ın konuya yönelik çalışmaları ile bellek çalışmalarının merkezine oturan bu kavram Maurice Halbwachs’ın “ortak [kolektif] bellek” yaklaşımına dayanmaktadır ve bireysel hatırlamanın her zaman toplumsal çerçeveler içinde biçimlendiğini ortaya

koyar (Halbwachs, 1992). Assmann’ın kültürel bellek kavramıyla işaret ettiği üzere toplumlar hatırladıkları ölçüde varlıklarını sürdürürler ve bu hatırlama eylemi de belleği canlı tutan “taşıyıcılar” aracılığıyla gerçekleşir. Ona göre “*bu süreçte insan belleği bir tür veri taşıyıcısı işlevi üstlenerek yazının bir ön biçimi olarak kullanılır*” (Assmann, 2015: 62–63). Bu yaklaşım, Afrika sözlü kültür geleneğinin savunucusu, Malili yazar Amadou Hampâté Bâ’nın (1901-1991) sıkça alıntılanan “*Afrika’da yaşlı bir insan öldüğünde, bir kütüphane yanıp kül olur*” ifadesiyle dikkate değer bir biçimde örtüşür. Hampâté Bâ’nın vurguladığı üzere sözlü kültürlerde yaşlı kuşaklar, geçmişten taşınan anlatıları yeniden üreten, koruyan ve gelecek nesillere aktaran bellek taşıyıcılarıdır (Condominas, 2004: 23). Bu çerçevede söz konusu ifade, Assmann’ın kültürel belleğin insan aracılığıyla somutlaştığına ilişkin tezini güçlendiren nitelikte bir katkı sunmaktadır. Bu bağlamda her iki yaklaşım da toplumsal belleğin sürdürülebilirliğinin kültürü taşıyan bireylerin varlığına ve aktarma biçimlerine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada “bellek taşıyıcısı” ifadesi, Assmann’ın iletişimsel belleği kalıcı kültürel belleğe dönüştüren “taşıyıcılar” kavramsallaştırmasına karşılık gelecek biçimde kullanılmaktadır (Assmann, 2015: 62).

Kültürel belleğin devamlılığı ancak aktarım süreçlerinin sağlıklı işlemesiyle sağlanabilir. Türkiye’de kültürel mirasın korunması 2863 ve 5226 sayılı kanunlarla güvence altına alınmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2004). Ülkede koruma çalışmalarında başat görevi devlet kurumları üstlenirken özel kurumların bu çabaya yeterince katkı sunmadığını ifade etmek mümkündür. Koruma anlayışının tabana yayılmadığı ve konuya yönelik olarak yeterince farkındalık oluşmadığı Mumcu’nun (2024: 26 ve 213–219) Türkiye’deki koruma yaklaşımlarını incelediği ve kitap olarak da yayımlanan doktora çalışmasında da yer bulmaktadır. Çalışmada ülke genelinde kültürel mirasın korunmasına yönelik kapsamlı ve tutarlı bir yaklaşımın bulunmaması, kültürel miras yönetimi alanında idari, mali ve teknik açıdan yeterli denetim

mekanizmalarının eksikliği, bu alanda görev yapan çalışanların uzmanlık düzeylerinin yetersizliği ile halkın sürece katılımını teşvik edecek sürdürülebilir yaklaşımların geliştirilememesi gibi çok sayıda yapısal soruna dikkat çekilmektedir. Ayrıca etkili bir miras koruma yaklaşımının, yöre halkının koruma süreçlerinin tüm aşamalarına doğrudan ve etkin katılımı sağlanmadan hayata geçirilemeyeceği vurgulanmaktadır. Bu noktada, merkezi yönetimin yerel belleği koruma konusundaki çalışmalara yetişememesi belleğin silinmesi riskini doğururken devletin kültür politikalarının yanı sıra yerel yapıların ve kültürel belleğin sonraki kuşaklara aktarılmasına katkı sunan bireylerin etkisi de büyük önem arz etmektedir.

1946 yılında kurulan ve Kuruluş Sözleşmesi'nde (UNESCO, 1946) Türkiye'nin de imzası bulunan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), kültürel mirasın korunması, belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik çalışmaların küresel ölçekte başlıca çatı ve eşgüdüm kurumu olarak faaliyet göstermektedir. UNESCO'nun Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) (UNESCO, 1972) ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) (UNESCO, 2003) olarak karşımıza çıkan iki temel sözleşmesi kültürel mirasın korunmasına yönelik sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler uluslararası hukuk bakımından bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Bu çerçevede UNESCO'nun kültürel mirasın korunmasına ilişkin ilke ve düzenlemeleri toplumların kültürel belleğini oluşturan değerlerin belgelenmesini, korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını güvence altına almakta, böylece kültürel belleğin sürekliliğine uluslararası ölçekte katkı sağlamaktadır.

Maddi ve somut olmayan mirasın yapısal ayrılıklarına karşın, maddi mirasın insan etkileşiminden, somut olmayan mirasın ise fiziksel mekândan bağımsız düşünülmemesi ve bütüncül bir koruma anlayışının gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Somut olmayan kültürel miras kavramı UNESCO'nun

kültürel miras koruma çabaları sonucu ortaya çıkmış ve yaygınlaşmış bir terimdir. Özellikle 1972 tarihli Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin yalnızca mekân, nesne ve yapılar gibi maddi mirasa odaklanması, 2003 tarihli Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin hazırlanmasına ve bu terimin benimsenmesine zemin hazırlamıştır. UNESCO bünyesinde zaman içinde “folklor”, “maddi olmayan miras” ve “sözlü ve somut olmayan miras” gibi çeşitli kavramlar kullanılsa da 2002-2003 yıllarındaki uzman toplantılarında en kapsayıcı ve uygun kavramın “somut olmayan kültürel miras” olduğu kararlaştırılmıştır (Metin Basat, 2013: 61; Munjeri, 2004: 18; Oğuz, 2013: 30). Kültürel miras, toplumların tarihsel deneyimlerini ve değerlerini yansıtan, kültürel belleğin somut ve somut olmayan unsurlarını kapsayan temel bir bileşendir. Bu mirasın korunması ve yaşatılması, toplumsal belleğin sürekliliğini sağlayarak kimliğin kuşaklar arası aktarımına zemin hazırlar.

Kültürel belleğin sürekliliği, yalnızca anlatıların kaydedilmesiyle değil, bu anlatıların anlam kazandığı mekânların korunması ve yeniden üretimiyle olanaklıdır. Bu nedenle UNESCO'nun somut olmayan kültürel mirası “doğal bağlamında” koruma yaklaşımı, aslında kültürel belleğin “yer” ile kurduğu ilişkiye de işaret eder. Nitekim Oğuz (2007: 30) kültürel mekânın somut olmayan kültürel mirası doğal bağlamında koruma işlevine sahip olduğunu vurgulayarak “*kültürel mekânın korunması kültürün korunması demektir*” ifadesini merkeze alır. Bu yaklaşım bellek çalışmalarında mekânın “hatırlatma” ve “aktarma” gücünü açıklamak bakımından da işlevseldir. Benzer biçimde müze ve sergileme yazınında Kirshenblatt-Gimblett, “yerinde sergileme (in situ)” kavramını, canlandırma düzenleri, dönem odaları ve benzeri mekânsal kurgular üzerinden ele almakta ve sergileme biçimlerinin nesnenin gerçekleşme niteliği ve sahneleme biçimleri bakımından birbirinden ayrıştığını belirtmektedir (Kirshenblatt-Gimblett, 1998: 4).

Bu çalışma, Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi'nin, konut düzenini ve yaşanmışlık izlerini koruyarak nesne-anlatı-mekân ilişkisini yerinde yeniden kurmasının, Edirne'de iletişimsel belleğin dağılma tehlikesine karşı

mekân temelli bir kültürel bellek aktarım yapılanması yaklaşımı ürettiğini tartışmaktadır. Bu bağlamda Kültür Evi, bir sergileme alanı olmanın ötesinde, bellek taşıyıcılarını ve bellek malzemelerini kamusal dolaşıma dâhil eden bir bellek mekânı olarak işlev görmektedir. Bu çerçevede Kültür Evi, Assmann’ın kavramsallaştırdığı anlamda “bellek taşıyıcıları” (bireyler) tarafından üretilen anlatı ve birikimin; mekân ve sergileme düzeni aracılığıyla kalıcılaşarak kültürel belleğe dönüşmesine olanak tanıyan bir aktarım zemini olarak da değerlendirilebilir.

Küreselleşmenin kültürel düzlemde “tek-tipleşme” üretip üretmediğine ilişkin tartışmalar, yerel kültürel belleğin korunması sorunsalını doğrudan gündeme taşımaktadır. Küreselleşme en genel anlamıyla bir alma-verme ilişkisi olarak okunabilse de Oğuz’un (2001: 5) vurguladığı dengesizlik ve Batı merkezli yönelim, yerelin görünürlüğünü ve sürekliliğini kırılğanlaştıran bir çerçeve üretmektedir. Bu çalışma, tam da bu kırılğanlık zemininde Edirne örneğinde Ender Bilar’ın ve Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi’nin iletişimsel belleğin dağılma tehlikesine karşı yerel birikimi mekân, arşiv, anlatı ve dolaşım kanalları üzerinden kurumsallaştırarak kültürel belleğe dönüştüren bir aktarımın nasıl mümkün kılındığını, durum çalışması (vaka) çerçevesinde ele almaktadır. Başka bir ifadeyle çalışmada küresel süreçlerin baskısı altında yerelin silinmesine karşı yerelin kendi içinden ürettiği bir bellek koruma ve bellek aktarım yapılanması tartışılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Edirne’de kültürel belleğin aktarımında sivil bir girişim ve bir bellek mekânı olarak Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi örneğini, kurucusu ve yürütücüsü Ender Bilar’ın kültür taşıyıcılığı işlevi üzerinden incelemek; iletişimsel belleğin kalıcı kültürel belleğe dönüşümünün hangi araçlar, yöntemler ve kurumsallaşma biçimleriyle mümkün kılındığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın ana araştırma sorusu “Ender Bilar’ın yürüttüğü çalışmalar ve Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi, Edirne’de kültürel belleğin korunması ve aktarımına hangi araçlar, yöntemler ve kurumsal düzenekler yoluyla katkı sunmaktadır?” olarak belirlenmiştir.

Bu genel amaç doğrultusunda çalışmada yanıt aranan alt sorular şunlardır:

1. Ender Bilar’ın “bellek taşıyıcısı” işlevi; arşivleme, yayıncılık, etkinlik, iletişim ve ağ kurma uygulamaları üzerinden nasıl yapılandırılmakta ve sürdürülmektedir?
2. Kültür Evi’nde nesnelere bağlamı içinde sergilenmesi yaklaşımı, ziyaretçi deneyimini ve bellek aktarımını nasıl biçimlendirmektedir?
3. Dijital araçlar ve çevrim içi görünürlük (tanıtım videoları, web sayfaları, karekod uygulamaları vb.), kültürel belleğin kayıt altına alınması ve dolaşıma sokulmasına nasıl katkı sağlamaktadır?
4. Bu girişimin yerel yönetim, sivil toplum ve kentli paydaşlarla ilişkileri hangi fırsat ve sınırlılıkları üretmektedir?
5. Bu örnek, farklı mahalle ve kentlerde uygulanabilir bir “bellek mekânı-bilgi merkezi” yapılanması için hangi ilke ve önerileri sunmaktadır?

1. Araştırmanın Bağlamı ve Vaka Tanıtımı

1.1. Dr. Ratip Kazancıgil

Dr. Mahmut Ratip Kazancıgil, 12 Mayıs 1920’de Malatya’da doğmuş, ilk ve orta öğrenimini Malatya’da tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde tıp eğitimine başlamıştır. Meslek hayatında erken dönemde koruyucu hekimlik ve saha temelli sağlık hizmetleri yaklaşımıyla öne çıkan Kazancıgil, 1950 yılında Edirne’ye atanarak Trakya bölgesinde halk sağlığı ve sıtma mücadelesi çalışmalarını yürütmüştür. Kazancıgil’in Edirne’deki etkisi yalnızca hekim kimliği ile sınırlı olmayıp toplumla bütünleşen bir kamusal hizmet anlayışı çerçevesinde biçimlenmiştir. Kazancıgil, 29 Nisan 1950’de Trakya Sıtma Savaş Bölge Başkanlığı görevine atanmış; 1963 yılında bu görevin yanı sıra Edirne Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğünü de üstlenmiştir. 1968’de sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi sürecinde Sıtma Savaş Başkanlığından ayrılarak Sağlık Müdürlüğü görevini sürdürmüştür. Görev süresi boyunca köylere sağlık hizmetlerinin

ulaştırılması ve aile planlaması gibi alanlarda yürütülen çalışmalarının UNICEF tarafından örnek gösterildiği belirtilmektedir. Bununla birlikte Kazancıgil'in sivil toplumculuk düzleminde de kent yaşamına önemli katkıları olmuştur. Edirne Musiki Derneği (1952), Edirne'yi Tanıtma ve Turizm Derneği (1962) ve Sağlık Kuruluşlarına Yardım Derneği (1965) gibi derneklerin kuruculuğunu üstlenmiş, Verem Savaş Derneği başkanlığı yapmış, Türk Tabipleri Birliği, Türk Tıp Tarihi Kurumu ve Türk Kütüphanecilik Derneği gibi kuruluşlarda etkin olarak yer almıştır. Ayrıca Edirne Belediye Başkan Vekilliği, Vali Vekilliği, Kültür ve Turizm Müdür Vekilliği, Meriç Spor Kulübü Başkanlığı ve Beden Terbiyesi Müdür Vekilliği gibi görevlerde de bulunmuştur. Kazancıgil 1985 yılında Edirne Sağlık Müdürlüğü görevinden yaş haddi sebebiyle emekli olduktan sonra kurulması yönündeki çalışmaların başlamasına büyük katkı sunduğu ve 1982 yılında kurulan Trakya Üniversitesi'nde Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanlığı kadrosunda Yardımcı Doçent olarak görev almış ve birikimini genç hekim adaylarıyla paylaşmaya devam etmiştir. Kazancıgil, 12 Ağustos 2017 tarihinde Edirne'de sonlanan yaklaşık bir asırlık üretken ömrüne 31 kitap, 200'e yakın makale, gazete köşe yazıları ve bildirimler sığdırmıştır (Bilar, 2025a: 27; Gökçe, 2014: 44-45).

Bu bilgilerden hareketle Kazancıgil'in Edirne ile kurduğu ilişkinin, zaman içinde bir görev yerinin ötesine geçerek kentin gündelik hayatına, kurumlarına ve kültür çevrelerine yayılan çok katmanlı bir bağa dönüştüğü açıkça görülmektedir. Bu bağın kent belleği açısından belirleyici yönü, Kazancıgil'in yalnızca hekimlik ve idarî görevleriyle değil; Edirne'nin tarihine, kültürel kimliğine ve yerel birikimine ilişkin üretimleriyle de kentin yakın dönem hafızasında başvuru kaynaklarından biri hâline gelmesidir. Nitekim Kazancıgil'in tıp tarihi ve kent tarihi ekseninde bıraktığı izler, Edirne'de yerel bilgi üretiminde kalıcı bir birikim yarattığını göstermektedir (Gökçe, 2014: 47-48).

Kazancıgil'in Edirne sevgisinin düşünsel ve duygusal temellerini ise *Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in Edirnesi* başlığıyla yayımlanan kitabında, kendisinin meslek büyükleri olan Dr. Rifat Osman (Sayar, 2008:

105-106) ve kentin her anlamdaki derinliğini “*Her şey biter, Edirne bitmez*” sözleriyle yaygınlaştıran Dr. Süheyl Ünver (Sayar, 2012: 350-352) için kullandığı, “*Her ikisi de Edirne meşalesi etrafında uçuşan pervanelerdir*”, “*Her ikisi de sırsıklam Edirne aşığıdır*” biçimindeki tanımlamalarında bulmak olanaklıdır. Öyle ki Kazancıgil kitabında 1923 yılında Rifat Osman'ın Süheyl Ünver'i Edirne'ye bağlayışını Ünver'in:

“*Rıfat Osman Bey doktordur. Doktorlar biliyorsunuz aşı da yaparlar. Bana Dr. Rifat Osman aşı yaptı. Edirne'nin kültürünü aşıladı. Ve öyle tuttu ki, ben artık Edirne için yaşıyorum*” sözleriyle aktarmaktadır (Kazancıgil, 1999: 6).

Bu anlatıda öne çıkan “aşı” metaforu, Edirne'ye dair bilginin ve bağlılığın kendiliğinden oluşan bir duygu hâli olmaktan öte, öğretilen, devredilen ve tutarlılıkla sürdürülen bir bellek aktarımına işaret etmektedir. Nitekim Ender Bilar da Kazancıgil'in kendisine “*Süheyl Hoca bana Edirne'nin kültür aşısını yaptı ve tuttu. Ben de sana bu aşığı vurdum; artık senden iflah olmaz*” dediğini aktararak, bu bağlılığın bir devamlılık zinciri içinde kurulduğunu belirtmektedir (Kaşıkçı, 2025).

Bu zincir, kültürel belleğin aktarımını açıklamak bakımından iki nedenle önemlidir. Birincisi, aktarımın kişisel ilgi düzeyinde kalmayıp el verme, bayrak devri mantığıyla süreklileştirilmesi; ikincisi ise bu sürekliliğin, yalnızca hatırlama düzeyinde değil, hatırlananı metin, arşiv, kurum ve mekân üzerinden kalıcılaştıran bir çalışma disiplinine dönüşmesidir. Bu yönüyle “aşı tuttu” çağrışımı, Assmann'ın kültürel belleğin bellek taşıyıcıları aracılığıyla süreklilik kazandığı yönündeki yaklaşımıyla doğrudan örtüşür. Bellek, kişiler arasında devredilir ve yazı, arşiv, mekân ve kurumsal düzenekler gibi aktarım yöntemleri devreye girdiğinde iletişimsel bellek kalıcı kültürel belleğe dönüşmeye başlar.

Bu aktarım zincirinin güncel halkalarından biri Ender Bilar'dır. Bilar'ın, Kazancıgil'den aldığını belirttiği kültür aşısını yalnızca bir hatıra olarak değil; arşivleme, yayıncılık, kurumsallaştırma ve bellek mekânı üretimi üzerinden somutlaştırdığı

görülmektedir. Bu nedenle bir sonraki alt başlıkta Ender Bilar’ın yaşam çizgisi ve bellek aktarımındaki etkisi devralma-sürdürme-kurumsallaştırma ekseninde ele alınacaktır.

Bu çalışmada Dr. Ratip Kazancıgil iki düzlemde ele alınmıştır. Bunlardan ilki; kitapları, arşiv belgeleri, kente değer katan sivil toplum çalışmaları ve yaşam uygulamaları aracılığıyla Edirne kent belleğini besleyen malzemeyi üreten kimliğidir. Diğeri ise; adına kurulan Kültür Evi vasıtasıyla bu birikimin nesne-anlatı-mekân örgüsü içinde kamusal dolaşıma açılmasını sağlayan “kaynak kişi” rolüdür. Başka bir ifadeyle Kazancıgil, bireysel yaşam izlerinin kentsel ölçekte kültürel aktarımı besleyen bir düzene dönüştüğü bu süreçte, belleğin somutlaştığı ana kaynak olarak konumlandırılmaktadır. Kazancıgil’in bıraktığı bu izler ve kültürel üretimler, iletişimsel belleğin kültürel belleğe evrildiği aşamada temel odak noktasını oluşturmaktadır. Söz konusu kaynak, bellek taşıyıcısı (Ender Bilar) aracılığıyla işlenerek somut bir bellek mekânına ve dijital erişim kanallarına aktarılmakta; böylece bireysel birikim kamusal bir dolaşım kazanarak kalıcı bir kültürel belleğe dönüşmektedir.

1.2. Ender Bilar

Ender Bilar, 1960 yılında Edirne’nin Kıyık semtinde doğmuştur. Eğitim hayatını Edirne’de sürdürmüş ve lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nde tamamlamıştır. Mesleki çizgisinde kütüphanecilik ve bilgi hizmetleri alanı belirleyici bir yerde duran Bilar, 1982 yılında göreve başladığı Edirne İl Halk Kütüphanesi’ndeki deneyiminin ardından 1997 yılında Trakya Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı olarak görev almış; üniversite bünyesinde kütüphane hizmetleri yanında çeşitli idari sorumluluklar da üstlenmiştir. 2011-2016 yılları arasında Edirne Belediyesi’nde kültür ve sanat danışmanlığı, 2016-2021 yılları arasında ise İstanbul Arel Üniversitesi’nde Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı görevlerini yürütmüştür (Bilar, 2025b; Kaşıkçı, 2025).

Bilar’ın bu çalışmadaki ayırt edici yönü, yerel merakın ötesinde bilgi hizmetleri ve kütüphanecilik temelli kurumsal bir yeterliliğe sahip olmasıdır. Bu mesleki

birikim, kent belleğine ilişkin malzemenin yalnızca toplanmasıyla sınırlı kalmayıp, kayıt altına alınması, düzenlenmesi, erişime açılması ve süreklilik içinde yönetilmesi süreçlerini mümkün kılmaktadır. Bu nedenle Bilar’ın yürüttüğü çalışmalar kişisel çabanın ötesinde, kurumsallaşmaya elverişli bir düzenleme ve dolaşım mantığıyla ilerlemektedir.

Bilar’ın kent belleğine yönelik çalışmalarının kişisel ilgi veya derlemecilik sınırında kalmayan, bilgi birikimi-paylaşım-kurumsallaştırma ekseninde süreklilik kazanan bir üretim uygulaması olduğu görülmektedir. Bu hat; arşivleme, yayıncılık, söyleşi ve etkinlik düzenleme, yerel araştırmacılarla temas kurma ve kentsel bilgi ağlarını genişletme gibi uygulamalarla desteklenmektedir. Bu yönüyle Bilar, kentteki çeşitli bilgi taşıyıcılarıyla kurduğu temaslara beslenen bir birikimi kamusal faydaya dönük bir çalışma alanına dönüştürmektedir. Ender Bilar’ın Edirne özelinde yerel tarih, kent belleği, bibliyografya, basın-yayın tarihi ve kültürel miras gibi alanlarda ürettiği kitaplar, makaleler, bildiriler ve gazete köşe yazıları, Edirne kent belleği açısından önemli bir yazınsal birikim oluşturmaktadır. Bu yayınların bir bölümünün Dr. Ratip Kazancıgil ile birlikte üretilmiş olması, halk bilimi bağlamında bilgi aktarımı, el verme ve usta-çırak ilişkisi çerçevesinde kültürel belleğin sürekliliğine işaret etmesi bakımından ayrıca anlam taşımaktadır (Bilar, 2006, 2019a, 2019b, 2020a, 2020b, 2021, 2024b, 2025a, 2025b; Kazancıgil vd., 2009; Kazancıgil vd., 2006).

Bilar’ın kurumsallaştırma gücünün somut görünümlerinden biri, kurucusu olduğu Edirne Kent Kültürü ve Bilincini Geliştirme Merkezi Derneğidir. Derneğin amacı, “Edirne’nin somut ve somut olmayan kültürel mirası ile doğal zenginliklerinin korunması, tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda kentte farkındalık ve bilinç oluşturmak” olarak tanımlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda tüzükte; belge merkezi kurma, basılı ve elektronik yayınlar yayımlama, okuma kültürünü geliştirmeye dönük etkinlikler düzenleme, müze ve kütüphane kurma ve işletme, bilimsel ve sanatsal etkinlikler ile projeler üretme gibi faaliyet alanlarına yer verilmektedir (Edirne Kent Kültürü ve Bilincini Geliştirme Merkezi Derneği, 2025).

Bu çalışma kapsamında Ender Bilir, kültürel belleğin aktarımında bellek malzemesini düzenleyen, kayıt altına alan, erişime açan ve dolaşıma sokarak kurumsal bir zeminde sürdürülebilir hâle getiren bir bellek taşıyıcısı olarak konumlandırılmaktadır. Bilir'in taşıyıcılığı, arşivleme, yayıncılık, kütüphanecilik temelli düzenleme ve güncel erişim uygulamaları üzerinden iletişimsel belleğin dağınık birikimini kalıcılaşmaya elverişli yöntemlerle kültürel belleğe ekleyen bir işlev kazanmaktadır.

Bu yaklaşımın sahadaki karşılığı, Bilir'in kamuya açık program kayıtlarında vurguladığı "bir hayalle başlayıp peşini bırakmama" tutumunda da görülmektedir. Söz konusu vurgu, bellek aktarımının Bilir tarafından süreklilik ve ısrar gerektiren bir kurumsallaştırma uygulaması olarak kurgulandığını göstermektedir (Bilir, 2024a; Kaşıkçı, 2025).

Bu bağlamda Bilir'in yürüttüğü çalışmalar, Assmann'ın kültürel belleğin taşıyıcılar aracılığıyla süreklilik kazandığı yönündeki yaklaşımıyla uyumlu bir görünüm sergilemektedir. Başka bir ifadeyle bu örnek, bellek aktarımının yalnızca hatırlama eylemine dayanmadığını; hatırlananın arşiv, yayın, mekân ve kurumsal düzenekler aracılığıyla kalıcılaştırılmasına yönelik bilinçli bir çabayı da içerdiğini göstermektedir.

1.3. Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi

Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi, Kazancıgil'in yaşadığı konutun, vasiyetinin ardından Ender Bilir'in yürütücülüğünde kamusal erişime açılmasıyla oluşan mekân temelli bir bellek alanıdır. Bu vaka, bir konut mekânının "ticari mülk" anlayışı dışında değerlendirilerek kültür evi-bilgi merkezi işleviyle yeniden konumlandırılması ve kent belleğine ilişkin birikimin görünür kılınması bakımından dikkat çekicidir.

Kültür Evi, Dr. Ratip Kazancıgil'in doğum günü olan 12 Mayıs 2024 tarihinde gerçekleştirilen bir açılış töreniyle ziyaretçilere açılmıştır. Açılış etkinliği yerel ve ulusal basında yer almış, çeşitli haber siteleri ve görsel kayıtlar aracılığıyla kamuoyuna yansımıştır (Edirne Postası, 2024; Edirne Yenigün Gazetesi, 2024; Haberler.com, 2024).

Çalışma kapsamında Kültür Evi; radyo program kaydı, çevrim içi sayfalar, tanıtım videolarının yazıya aktarılmış içerikleri ve yerinde gözlem gibi çoklu veri kaynakları üzerinden incelenmiş; mekânın işlevi, sergileme yaklaşımı ve erişim yolları, araştırma soruları ile uyumlu biçimde tematik olarak değerlendirilmiştir. Bu süreç, bireysel bellekten kültürel belleğe uzanan aktarımın mekân, sergileme ve dijital erişim araçları aracılığıyla nasıl gerçekleştiğini gösteren bir model olarak değerlendirilebilir (bkz. Şekil 1).

Şekil 1: Kültürel Belleğin Aktarım Modeli: Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi Örneği
(Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Bu model, Ratip Kazancıgil’e ait bireysel bilgi ve arşiv birikiminin, Ender Bilal’ın yürütücülüğünde kurumsallaşan kültür evi aracılığıyla kamusal dolaşıma açılması ve böylece kültürel belleğe dönüşmesi sürecini kavramsal olarak göstermektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması (case study) deseni benimsenmiştir. Nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan durum çalışması deseni belirli bir olgunun veya olayın kendi bağlamı içinde çoklu veri kaynakları aracılığıyla ayrıntılı biçimde incelenmesine olanak sağlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2020: 98–104; Yıldırım ve Şimşek, 2018: 73–74).

Bu araştırmada incelenen durum, Edirne’de Dr. Ratip Kazancıgil’in yaşam alanının Ender Bilal’ın yürütücülüğünde “kültür evi-bilgi merkezi” işleviyle kamusal erişime açılması ve bu mekân aracılığıyla kültürel belleğin aktarımına yönelik uygulamaların ortaya çıkmasıdır. Araştırmanın odağında yer alan bu vaka; mekân düzeni, arşiv malzemeleri, sergileme yaklaşımı ve dijital erişim uygulamaları bağlamında değerlendirilmiştir.

Çalışmada veri toplama süreci belge incelemesi, yayın kayıtlarının çözümlenmesi ve yerinde gözlem teknikleri aracılığıyla kurgulanmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri kaynaklarını Trakya Üniversitesi Radyosu’nda yayımlanan program kaydı, Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi’nin kuruluş sürecine ilişkin tanıtım videoları, ilgili çevrim içi sayfalar, yayımlanmış metinler ve araştırmacı tarafından Kültür Evi’nde gerçekleştirilen yerinde gözlem notları biçimlendirmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen radyo programı kaydı, 18.04.2025 tarihinde Trakya Üniversitesi Radyosu’nda yayımlanan ve araştırmacı tarafından hazırlanıp sunulan “Evrin Kaşıkçı ile Edirne’den” programının ses kaydından oluşmaktadır. Bu

kayıt, kamusal erişime açık bir yayın içeriği olarak değerlendirilmiş ve araştırmada birincil veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Bunlara ek olarak Ender Bilal’ın ve kurucusu olduğu Edirne Kent Kültürü ve Bilincini Geliştirme Merkezi Derneği’nin çevrim içi sayfaları ile Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi’nin kuruluş sürecini belgeleyen sesli ve görüntülü tanıtım kayıtları incelenmiştir.

Yerinde gözlem sürecinde Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi’nin oda düzeni, nesne yerleşimleri, bilgilendirme panoları, karekod uygulamaları ve ziyaretçi deneyimini yönlendiren unsurlar, alan notları aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Bu süreçte mekânın sergileme düzeni, Barbara Kirshenblatt-Gimblett’in (1998: 19–20) “nesnelerin bağlamı içinde sergilenmesi” yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmada kullanılan fotoğraflar yerinde gözlem sürecinde araştırmacı tarafından çekilmiştir.

2.3. Verilerin Çözümlemesi

Veriler, nitel veri çözümleme tekniklerinden biri olan tematik çözümleme yaklaşımıyla çözümlenmiştir. Radyo program kaydı, sesli-görüntülü içeriklerin yazıya dökülmesi, mekân gözlemi ve belge incelemesinden elde edilen metinler öncelikle açık kodlama yöntemiyle kodlanmıştır. Ardından benzer kodlar alt temalar altında birleştirilmiş ve araştırma sorularıyla uyumlu temalara dönüştürülmüştür.

Bulguların yorumlanmasında veri çeşitliliği (radyo programı kaydı, sesli-görüntülü içerikler, çevrim içi sayfalar, gözlem ve belge incelemesi) kullanılarak veri üçgenlemesi yoluyla yorumların tutarlılığı güçlendirilmiştir. Tema başlıkları araştırmanın alt sorularıyla ilişkilendirilerek sunulmuştur.

2.4. Etik İlkeler ve Geçerlik-Güvenirlilik

Bu çalışma kamuya açık yayın kayıtları, yayımlanmış belgeler ve yerinde gözlem verilerine dayanmaktadır. Çalışmada kullanılan radyo program kaydı ve diğer yayın içerikleri kamusal erişime açık kaynaklar niteliğindedir. Bu nedenle araştırma, insan katılımcılarla yürütülen deneysel, anket veya görüşme

temelli veri toplama süreçlerini içermemektedir. Bu bağlamda çalışma etik kurul izni gerektiren araştırmalar kapsamına girmemektedir.

Araştırma sürecinde kullanılan tüm kaynaklar akademik atıf kurallarına uygun biçimde belirtilmiş, aktarılan ifadeler bağlamı korunarak kullanılmıştır. Yerinde gözlem ve belge incelemesi yoluyla elde edilen veriler bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun biçimde değerlendirilmiştir.

Araştırmada geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla veri çeşitliliğine dayalı üçgenleme yaklaşımı benimsenmiştir. Yayın kayıtları, çevrim içi sayfalar, belge incelemesi ve yerinde gözlem verileri birlikte değerlendirilerek yorumların tutarlılığı kontrol edilmiştir. Çözümleme sürecinde elde edilen kodlar araştırma sorularıyla uyumlu temalar altında birleştirilmiş; bulgular, doğrudan alıntılar ve gözlem verileriyle desteklenerek kanıt-yorum ilişkisi görünür kılınmıştır.

Bu çalışmada yapay zekâ destekli araçlar yalnızca dil ve üslup düzenlemesi ile metnin biçimsel

tutarlılığının sağlanması amacıyla kullanılmıştır. Veri üretimi, tematik kodlama, çözümleme süreci ve bilimsel yorumların tamamı yazara aittir.

3. Bulgular

Bu bölümde bulgular; radyo program kaydı, tanıtım videolarının yazıya aktarılan içerikleri, çevrim içi sayfalar ve Kültür Evi'nde gerçekleştirilen yerinde gözlem yoluyla elde edilen verilerin tematik çözümleme yaklaşımıyla değerlendirilmesi sonucunda, araştırmanın alt sorularıyla uyumlu beş başlık altında sunulmuştur. Çalışmanın kuramsal omurgası kültürel bellek yaklaşımına dayanmakla birlikte, bellek aktarımının topluluk katılımı, yaşatarak koruma ve dijital dolaşım boyutlarını tartışmak amacıyla somut olmayan kültürel miras yazınıyla örtüşen değerlendirmelerden de yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler tematik çözümleme yöntemiyle işlenmiş ve bulgular beş ana tema altında değerlendirilmiştir. Bu temalar ve veri kaynakları Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1: Tematik Çözümleme Sonucunda Elde Edilen Ana Temalar (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Tema	Açıklama	Veri Kaynağı
Bellek Taşıyıcısı	Ender Bilar'ın arşivleme, yayın ve etkinlik faaliyetleri	Radyo programı, çevrim içi sayfalar, basılı yayınlar
Bellek Mekânı	Kültür Evi'nde yerinde sergileme ve mekânsal koruma	Yerinde gözlem
Dijital Erişim	Karekod, web ve çevrim içi görünürlük	Tanıtım videoları, çevrim içi sayfalar
Paydaş İlişkileri	Yerel yönetim, sivil toplum ve kentli iş birlikleri	Program kayıtları
Model Önerisi	Bellek mekânı-bilgi merkezi yaklaşımı	Analiz

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırma bulguları; *bellek taşıyıcılığı*, *bellek mekânı*, *dijital erişim*, *paydaş ilişkileri* ve *model önerisi* çerçevesinde şekillenen tematik bir yapı ortaya koymaktadır.

3.1. Ender Bilar'ın Bellek Taşıyıcısı Olarak İşlevi

Edirne'de yürüttüğü kütüphanecilik, yayıncılık ve sivil toplum çalışmalarıyla bilinen Ender Bilar, bu çalışma kapsamında Assmann'ın "kültürel bellek" kuramında tanımladığı, geçici olan iletişimsel belleği kalıcı

kültürel belleğe dönüştüren bir "bellek taşıyıcısı" olarak ele alınmıştır (Assmann, 2015: 56-64). Bu başlık altında yer alan bulgular, Ender Bilar'ın bellek aktarımını arşivleme, yayıncılık, etkinlik düzenleme, bilgi paylaşımı ve yerel ağlar kurma gibi uygulamalar üzerinden yapılandırıldığını göstermektedir. Dolayısıyla bu çok katmanlı uygulama örüntüsü, iletişimsel belleğin kültürel belleğe dönüşme sürecini bireysel çabadan kurumsal bir zemine taşımaktadır.

Ender Bilar'ın anlatısında bellek aktarımının merkezinde bilgiyi paylaşma ve bilgiyi dolaşıma

sokma etik ilkesi yer almaktadır. Bilar, bilgi üretimini doğrudan paylaşım yükümlülüğüyle ilişkilendirerek “bilgi paylaşılmadığı sürece büyüyemez” ifadesiyle bu yaklaşımı açıkça dile getirmektedir (Kaşıkçı, 2025). Bu paylaşım, konferanslar, yayın faaliyetleri ve dijital ortamlar gibi farklı kanallar üzerinden kurumsallaştırılmakta; yerel araştırmacılık, bireysel birikim düzeyinde kalmak yerine metin, arşiv ve dijital dolaşım hatları üzerinden çoğaltılmaktadır. Bilginin değer ölçütünü ise:

“İnsan hayatına dokunulmayan hiçbir şeyin benim için değeri yoktur... bilgi paylaşılmadığı sürece büyüyemez...(ben) araştırmacıyım diyen bir kişinin de muhakkak öğrendiğini paylaşması lazım” (Kaşıkçı, 2025).

ifadeleriyle tanımlaması, bellek aktarımını yalnızca kayıt faaliyeti değil, toplumsal karşılığı olan bir kültürel uygulama olarak gördüğüne işaret etmektedir. Bu etik yönelim, kültürel belleğin “özel bir koleksiyon” olarak değil, kamusal dolaşım içinde kurumsallaşan bir bilgi düzeni olarak işletilmesini mümkün kılmaktadır. Bu durum, bellek aktarımının yalnızca arşivleme faaliyetiyle sınırlı kalmayıp toplumsal bir kültürel uygulamaya dönüşmesine zemin hazırlamaktadır.

Bu çerçeve, mirasın korunması ve yaşatılması süreçlerinde toplulukların edilgen “hedef kitle” değil, tanımlama ve sürdürme süreçlerinde belirleyici aktörler olması gerektiğini vurgulayan yaklaşımlarla da örtüşür. Nitekim Kurin (2004: 68–71), 2003 UNESCO Sözleşmesi bağlamında mirasın sürdürülebilirliğinin, devletin tek başına yürüttüğü üstten-aşağı yaklaşımlardan ziyade mirası yaşayan toplulukların sürece etkin biçimde alınmasına bağlı olduğunu tartışmaktadır. Bu bağlamda Bilar’ın bilgi üretimini paylaşım etiğiyle birleştirmesi, yerel araştırmacılar, okurlar ve kentli paydaşlarla temas kurarak bilgiyi erişilebilir kılması, bellek aktarımının sürdürülebilirliğini destekleyen bir aracılık ve kolaylaştırıcılık işlevi görmektedir.

Benzer biçimde Yoshida (2004: 108), müzeyi yalnızca somut nesnelerin depolandığı bir yer olarak değil, aynı zamanda somut olmayan bilgi ve enformasyonun toplandığı ve aktarıldığı bir depo olarak düşünmek gerektiğini vurgulamaktadır. Bilar’ın yayıncılık,

söyleşi ve dijital paylaşım hatlarıyla kurduğu dolaşım, Kültür Evi’ni bu anlamda yerel bilgi üretimini besleyen bir bellek altyapısına dönüştürmektedir. Ayrıca dijital kanallar üzerinden yürüyen bu dolaşım, “yaşayan dijital envanter” yaklaşımıyla da uyumludur. Yıldız (2023: 758), kültürel mirasın kayıt altına alınmasında klasik dökümlerin sınırlılığına karşı katılımlı ve yaşayan dijital dizin ve dökümlerinin dönüştürücü etkisine dikkat çekmektedir.

3.2. Kültür Evi’nde Yerinde Sergileme Yaklaşımı, Mekânsal Koruma ve Ziyaretçi Deneyimi

Kültür Evi’nin bellek aktarımındaki ayırt edici yönü, Dr. Ratıp Kazancıgil’in konut mekânının “yaşanmışlık duygusu” korunarak kamusal dolaşıma açılmasıdır. Kamuya açık program kayıtlarında Ender Bilar, evin oda düzeninin ve gündelik yaşama ait izlerin özellikle “aynen” korunmuş olmasını, kültürel belleğin aktarımında temel tercih olarak açıklamaktadır:

“Dr. Ratıp Kazancıgil, 12 Ağustos 2017 yılında Edirne’de saat 06.30’da vefat etmiştir. Ve biz de bu evdeki saati 06.30’da durdurduk. Dr. Ratıp Kazancıgil 40 yıl bu evde yaşamıştır, son 40 yılını bu evde geçirmiştir... ne yaptık Kültür Evi’nde? Edirne Odası yaptık. En önemlisi yaşamış olduğu evin hiçbir şeyini bozmadık. Yani oturma odası aynı şekilde duruyor, yatak odası aynı şekilde duruyor, kütüphane olarak kullandığı oda aynı şekilde duruyor. Ve biz Edirne Odasında Edirne’nin kültür mirasları ile ilgili... eklemeler yaptık, panolar yaptık... yani biz orasını bir müze-kütüphane anlayışıyla düzenledik. Benim kütüphane koleksiyonumdaki kitapları oraya getirdim ve kütüphaneyi kurdum... Ratıp Bey’in yatak odasını da kendi hayat hikâyesindeki resimlerle birlikte aynı şekilde koruduk... yatağına, terliklerine varıncaya kadar duruyor... vitrinde de işte tapusu... evin anahtarı... kullanmış olduğu telefon... takma dişine varıncaya kadar oraya koyduk, sergiledik” (Bilar, 2024a).

Kültür Evi’nin mekânsal düzeni ve sergileme yaklaşımı Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5’te görülmektedir.

Şekil 4: Çalışma ve Kütüphane Alanı
(Fotoğraf: Evrim Kaşıkçı, 2025)

Şekil 5: Dr. Ratip Kazancıgil’in Yatak Odası ve Kişisel Eşyalarının Sergilendiği Mekânsal Düzen
(Fotoğraf: Evrim Kaşıkçı, 2025)

Bu tercih, nesnelere yalnızca sergilenen koleksiyon parçaları olarak değil, nesne-anlatı-mekân birlikteliği içinde anlam üreten bellek malzemeleri olarak kurar. Böylece ziyaretçi, bir sergi salonu deneyiminden çok, mekânın çağrışımları üzerinden hatırlama sürecine dâhil edildiği bütüncül bir bellek ortamına girer. Bu bulgu, somut ve somut olmayan mirasın birbirinden koparılmayacağına ilişkin bütüncül koruma yaklaşımıyla da örtüşmektedir. Nitekim somut olmayan kültürel mirasın “kendini yaşatan insanlar ve bağlarla birlikte” değişip dönüştüğü; bu nedenle somut olmayan mirasın, yaşam alanı bulunduğu maddi bağlamlardan bağımsız düşünülmesinin mümkün olmadığı vurgulanmaktadır (Metin Basat, 2013: 61). Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi’nde konut bağlamının korunması, tam da bu “bağlarla birlikte yaşatma” ilkesini uygulama düzeyinde görünür kılmakta, belleğin yalnızca anlatı düzeyinde değil, mekânsal süreklilik üzerinden de taşınmasına imkân vermektedir.

“...girişe de Ratip Bey’in ölmeden önce “Edirne Şehir Tarihçileri” ile ilgili bir çalışması vardı. Ben de Edirne şehir tarihçileri ile ilgili bir pano koydum ve Atatürk’ün Edirne’ye gelişi ile ilgili de bir pano ile başlayarak ve Edirne şehir tarihçileri ile giriş panoyla düzenledik. Ve Edirne’nin birçok kişinin bilmediği Şevket Süreyya Aydemir’i de orada, diğer karşı duvarda da onu görsel panolarla anlattık” (Kaşıkçı, 2025).

Öte yandan bu düzenleme, kültürel belleğin kamusal dolaşıma açılabilmesi için belirli sunum ve çerçeveleme müdahalelerinin zorunlu olduğunu da göstermektedir. Kirshenblatt-Gimblett’in (2004: 57) tartıştığı üzere, miras alanında görünürlük çoğu zaman müze ve sergi gibi araçlarla kurulur. Bu araçlar kültürel unsurların seçilmesi, düzenlenmesi ve sunulması üzerinden bir “üretim” mantığı yaratır. Kültür Evi örneğinde ise bu çerçeveleme, mekânın arındırılması yerine yaşanmışlığın izlerini korumaya dönük bir “yerinde sergileme” kurgusuna dayanmaktadır. Bu yönüyle vaka, belleğin kamusallaşmasını sağlayan sergileme mantığını yaşanmışlıkla teması önceleyerek kurmakta; böylece bellek aktarımını nesne ve anlatının yanı sıra mekânın duyuşal etkisi üzerinden de güçlendirmektedir. Ayrıca

müze ve bellek mekânlarının toplumsal işlevinin, nesne depolamanın ötesinde kültürel anlamların dolaşımını sağlayan bir alan olarak düşünülmesi gerektiği görüşüyle de uyumludur (Yoshida, 2004: 110–111).

Bu başlık kapsamında elde edilen bulgular, Kültür Evi’nin yaşam bağlamını koruyarak “yerinde sergileme (in situ)” anlayışıyla bellek aktarımını güçlendirdiğini, dolayısıyla kültürel belleğin sürekliliğini yalnızca anlatıların kaydıyla değil, anlatıların dayandığı mekânsal örgü üzerinden yeniden üretildiğini göstermektedir. Bu yönüyle mekânsal sürekliliğin korunması, ziyaretçi deneyimini derinleştiren ve belleği somutlaştıran belirleyici bir etken olarak öne çıkmaktadır.

3.3. Dijital Araçlar ve Çevrim İçi Görünürlüğün Bellek Aktarımına Katkısı

Bulgular, Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi’nde bellek aktarımının yalnızca fiziksel mekâna dayalı bir sergileme faaliyeti olarak değil, fiziksel sunum, dijital erişim ve kurumsal kayıt süreçlerinin birlikte işletildiği bir aktarım yaklaşımı olarak örgütlendiğini göstermektedir. Kültür Evi’nde panoların bilgilendirme işlevi, karekod uygulamasıyla çevrim içi içeriklere bağlanarak genişletilmekte, ziyaretçinin mekân içindeki deneyimi dijital dolaşımla desteklenmektedir.

“Dijital kültürle de buluşturduk aynı zamanda müzeyi... karekod uygulamasıyla kişiler cep telefonunun uygulamasını kullanarak bizim hazırlamış olduğumuz web sayfasındaki o konuyla ilgili bilgilere ulaşabiliyorlar... biz görsel ve bilgiyi de dijital kültürle örtüştürdük...bu şekilde panolara tıklayarak ulaşabilecekler” (Bilar, 2024a).

Bu karma örgü, bellek malzemesini ziyaret anı ile sınırlamayıp erişilebilirliği zaman ve mekân sınırlarının ötesine taşıyan bir dolaşım hattı kurmaktadır. Tanıtım videoları ve çevrim içi görünürlük unsurları, Kültür Evi’ndeki malzemenin daha geniş bir kamusal dolaşıma açılmasını sağlayan tamamlayıcı kanallar olarak çalışmaktadır.

“Sanayi toplumunda güç neydi? Sermayeydi, makine gücüydü. Ama bilgi toplumunda güç; bilgi ve bilgi insanı oldu. Şimdi eğer ki toplumumuzda bilgi ve bilgi insanı kavramlarını iyi anlayamazsak, bilgi toplumunun Türkiye’de ve kentimizde gelişmesine katkı sağlayamayız. ...süreç üretilen bilginin biriktirme ve çoğaltma özelliğini bizim karşımıza getirdi. Dolayısıyla artık kitaplar ne oldu? Çok kolay üretilebildi. Bunun bağlamında gelişen bilgi teknolojileri bilgi toplumuyla birlikte dijitalleşme ve sayısallaştırmayı getirdi. Bununla birlikte artık dijital okuryazarlık geldi” (Kaşıkçı, 2025).

Öte yandan bulgular, dijital dolaşımın yalnızca tanıtım amaçlı değil; kütüphane koleksiyonunun kayıt altına alınması, sınıflanması ve otomasyon altyapısıyla kurumsal bir erişim düzenine bağlanması hedefiyle birlikte ele alındığını göstermektedir. Koleksiyon yönetiminin kütüphanecilik standartlarına dayalı biçimde kurumsallaştırılması (otomasyon, kataloglama ve kayıt, web arayüzü üzerinden tarama ve erişim) Kültür Evi’ni mekân temelli bir bellek alanı olmanın yanında işleyen bir bilgi merkezi altyapısına dönüştürmektedir.

“Yaşamım boyunca edinmiş olduğum kitapları kütüphanede topladım ve bir program altında bunların hepsinin demirbaşını kaydettik. Ve LC (Library of Congress) kütüphanecilik kurallarına göre de otomasyona kayıtlarını yaptık... kurmuş olduğumuz kütüphaneyi de web sayfasına taşıdık. Yani orada insanlar girdiğinde hangi kitaplar var kütüphanede onu görebiliyorlar” (Bilar, 2024a).

Bu yönüyle vaka, somut mekânın korunmasıyla dijital dolaşımın birlikte kurgulandığı; bellek malzemesinin kayıt altına alınarak erişime açıldığı ve kurumsal süreçlerle süreklileştirildiği bir bellek aktarım uygulaması bütünü olarak değerlendirilebilir. Böylece fiziksel mekânla dijital erişimin eklenmesi, kültürel mirasın zaman ve coğrafya sınırlarını aşan bir dolaşım kazanmasını olanaklı kılmaktadır.

Bu karma yapı, geleneksel kayıt yaklaşımlarının sınırlarını aşarak kültürel mirası toplumsal dolaşıma sokmada dönüştürücü bir işlev üstlenmektedir.

Nitekim Yıldız (2023: 758), dijital kayıtların sunduğu güncellenebilirlik, etkileşim ve katılım gibi olanakların, yerleşik koruma anlayışındaki kısıtları ortadan kaldırarak kültürel mirasın daha dinamik bir biçimde aktarılmasına imkân tanıdığını vurgulamaktadır. Bu yönüyle Kültür Evi’ndeki dijitalleşme süreci, literatürde tartışılan katılımcı ve yaşayan kayıt modelleriyle tam bir uyum göstermektedir.

3.4. Yerel Yönetim, Sivil Toplum ve Kentli Paydaşlarla İlişkiler: Fırsatlar ve Sınırlılıklar

Bulgular, Dr. Ratip Kazancıgil’in yaşam alanının bir “ticari mülk” olmaktan çıkarılarak kamusal yarar üreten bir bellek mekânına dönüştürülmesinin vakayı belirleyen temel eşik olduğunu göstermektedir. Bilar’ın kamuya açık program kayıtlarında yaptığı açıklamaya göre:

“Ben hocamın bana miras olarak bıraktığı bu evi ticari bir varlığa dönüştürmedim, satmadım veya kiraya vermeyi düşünmedim. Ve ben onu bu kentin bir kültür elçisi olarak gördüğüm için, kentin kültür hayatında hem Ratip Bey’in ismini yaşatıp hem de bu kent halkının, o bölgedeki, mahalledeki çocukların, halkın da bilgiyle, kitapla buluşmasını sağlamak adına kültür evi yaptım” (Kaşıkçı, 2025).

sözleriyle Kazancıgil’in vefatının ardından vasiyet yoluyla kendisine bırakılan konutu satma, kiralama gibi yöntemlerle ekonomik değere çevirmeme kararını açıkça ifade etmektedir. Bu tercih, mekânın kent halkını bilgiyle, kitapla ve yerel mirasın anlatılarıyla buluşturma hedefiyle gerekçelendirilmekte; böylece kişisel bir vasiyet, kent ölçeğinde kültürel faydaya dönüştürülen bir kamusallaştırma uygulamasına dönüşmektedir.

Bilar’ın ticari varlığa dönüştürmeme yönündeki bu ilkesel tutumu, kültürel belleğin özel mülkiyet sınırında saklı kalması yerine kamusal dolaşıma açılması anlamına gelir. Bu yönüyle Kültür Evi, hatırlamanın yalnızca anlatı düzeyinde değil; mekânın sürekliliği ve erişim biçimi üzerinden kurumsal bir bellek altyapısına evrildiği bir örnek olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte bulgular,

bu kamusallaştırma kararının sürdürülebilirliğinin yalnızca bireysel iradeye değil; yerel düzeyde kurulan paydaş ilişkilerine ve yönetim kapasitesine de bağlı olduğunu göstermektedir. Kültür Evi'nin işleyişinde dernekleşme zemini, gönüllülük temelli katkılar, imece anlayışı ve kentli destek ağları hem mekânın sürekliliğini hem de içerik üretiminin devamlılığını güçlendiren bir altyapı oluşturmaktadır. Bu nedenle paydaş temelli yönetim modeli, bellek mekânlarının yalnızca kurucu bireyin iradesine değil, toplumsal katılıma dayalı kurumsal bir sürdürülebilirlik zeminine oturmasını sağlamaktadır.

“Ben açıkçası şunu söyleyeyim; yapmış olduğumuz tabii ki her bir çalışma tek başıma benim işim değildi. Yani tek başına uğraşmak insanı hem yoruyor hem yalnızlaştırıyor. Onun için zaten ben bir dernek kurdum en sonunda. Zaten çalışmış olduğum dönemde hep ekip arkadaşlarımızla birlikte ama ben bir önder olarak, öngörüm gereği projeleri üretiyordum ve o projelerin etrafında da arkadaşlarımı kenetleyerek ve kent halkını da arkamıza alarak, çünkü onların da maddi manevi destekleri gerekiyordu, bunları yapıyorduk... Nitekim Dr. Ratıp Kazancıgil Kültür Evi'ni de kurarken yine destek olanlar oldu. Mesela çok umut ettiğim kişiler, Ratıp Bey'in yanında böyle kol kola gezen kişileri aradığımda... mesela ben vitrin yapmak istiyorum bana bir katkı sağlar mısınız dediğimde hiç cevap dahi vermediler, geri dahi dönmediler. Ama öğrencisini aradığımda... ben böyle bir çalışma yapacağım, bana dedim destek olabilir misin dedim bu kadar bir şeye ihtiyacım var. Çocuk hemen telefon açtı bana 3-4 saniye içinde... bana ağlayarak şu cevabı verdi: “Ender abi sana minnettarım, beni böyle bir görevle görevlendirdiğin, onurlandırdığın için. Biz dört yakın arkadaş olarak bu işi üstleniriz” (Kaşıkçı, 2025).

“...görmüş olduğunuz ışıklandırma Fen Elektrik'in değerli sahibi, değerli genci Cenk Ergut tarafından yapıldı.... büstü de Müslüm Özcan arkadaşımız yaptı... o şekilde buraya kazandırmış olduk ve daha da değerlendirildi... buradaki gördüğünüz bütün tasarımlar Enver Şengül'ün emeğiyle ortaya çıktı. Ertuğrul Tekçe, Binay Vatansever, Mustafa Şen

arkadaşlarımız da bize vitrinleri yaptılar... evin müzecilik anlayışıyla düzenlenmesi Bilal Sarıgül ve Recep Soyupak'ın emekleriyle gerçekleşti... yaşamım boyunca edinmiş olduğum kitapları kütüphanecilik kurallarına göre de otomasyona kayıtlarını yaptık... yordam firması tarafından da bu çalışmaların gerekli altyapısı sağlandı. Şimdi bu bir heyecan. Siz bu heyecanı duymazsanız hiçbir şeyi yaratamazsınız” (Bilar, 2024a).

Bu tablo, somut olmayan mirasın korunmasında sürecin “toplulukların ve ilgili tarafların izni, iş birliği ve esaslı karar alma süreçlerine katılımıyla” yürütülmesi gerektiğini vurgulayan yaklaşımla da uyumludur (Kurin, 2004: 71). Bu yaklaşım, somut olmayan kültürel mirasın korunmasında belgeleme ve merkezî düzenlemelerden ziyade, tabandan gelen uygulayıcıların ve toplulukların sürece doğrudan katılımının belirleyici olduğunu vurgulayan SOKÜM yazınıyla da örtüşmektedir (Aikawa, 2004: 140). Bu çerçevede yerel yönetimlerle kurulabilecek iş birlikleri uygulama desteği, görünürlük ve kaynak çeşitliliği bakımından fırsatlar üretirken; kurucu özneye aşırı bağımlılık, temsil ve rol paylaşımı ile zaman ve emek sınırlılıkları gibi kırılğanlıklar da yönetim gündeminin parçası hâline gelmektedir. Dolayısıyla bu başlık altında elde edilen bulgular, kültürel belleğin aktarımını yalnızca “mekânın kurulması” olarak değil, mekânın sürdürülebilirliğini sağlayan kurumsal ve toplumsal düzeneklerin birlikte işletildiği bir süreç olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

3.5. Bellek Mekânı-Bilgi Merkezi Modeline İlişkin İlkeler ve Öneriler

Vakanın en güçlü çıktılarında biri, Dr. Ratıp Kazancıgil Kültür Evi'nin tekil bir koruma girişimi olarak kalmayıp yaygınlaştırılabilir bir tasarım iddiasıyla çerçevelenmesidir. Bilar'ın anlatısında hedef, bellek aktarımını yalnızca tek bir mekâna sabitlemek değil; mahalle ölçeğinde çoğaltılabilir bir yaklaşım üzerinden kent geneline yayılacak bir bellek altyapısı kurmaktır.

“Umuyorum Edirnemize kent kültürü ve kent bilincini kazandırılması için yaptığımız bu çalışmaların devamı gelir. Bizim bu projeyi

hayata geçirmek istememizdeki tek amacımız; Edirne’de bir farkındalık yaratmak ve Edirne’nin her mahallesinde, yapmış oldukları eserleriyle kentimizi taçlandıran bu değerli insanların isimlerini yaşatarak, her mahallede bir bilgi merkezinin kurulmasına öncü olmaktır. İstenildiğinde her şey başarılabilir” (Bilar, 2024a).

Bu doğrultuda “her mahalleye bir kültür evi-bilgi merkezi” fikri, yerel belleğin gündelik hayata en yakın ölçekte (mahalle) kurumsallaştırılmasını ve bellek mekânlarının birbirine eklenmesiyle bir ağ yapısı hâline getirilmesini olanaklı kılmaktadır. Bu gelecek tasarımı, uygulama düzeyinde üç temel ilkeye dayalı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bunlar:

- Bellek taşıyıcılarının ve yerel bilgi üretiminin görünür kılınması,
- Mekânsal süreklilik ve erişilebilirlik (mahalle içinde kolay ulaşılabilir, mahalle içinde gündelik dolaşıma açık),
- Kurumsal sürdürülebilirlik için paydaş temelli (dernekleşme, gönüllülük-imece, yerel yönetim desteği) yönetişimdir.

Bu bileşenler, kültürel belleğin aktarımını “tek seferlik bir anma ve koruma” uygulaması olmaktan çıkarıp işletilebilir ve çoğaltılabilir bir kurumsal düzeneğe dönüştürür. Nitekim katılımın ve yerel paydaşların karar süreçlerine dâhil edilmesi vurgusu, bu yapılanmanın sürdürülebilirliğini güçlendiren yönetim anlayışıyla örtüşmektedir (Kurin, 2004: 71).

Bu çerçevede Kültür Evi örneği, farklı mahalle ve kentlerde uygulanabilir bir bellek mekânı-bilgi merkezi yaklaşımı için asgari bir model sunmaktadır. Bu model, mekânın yerel belleğe ilişkin nesne, anlatı ve arşiv malzemesini bir araya getirmesini, üretilen içeriğin kayıt altına alınarak erişime açılmasını ve yerel paydaşların iş birliğiyle sürekliliğin güvence altına alınmasını kapsamaktadır.

Böylece bu başlık altında sunulan bulgular, vakayı yalnızca “başarılı bir örnek” olarak tanımlamanın ötesine geçerek kurumsal ve toplumsal koşulları tanımlanmış, farklı yerel bağlamlara uyarlanabilir bir bellek mekânı-bilgi merkezi yaklaşımı önermektedir. Bu durum, söz konusu modelin bölgesel kalkınma

politikaları ve kentsel planlama süreçleriyle ilişkilendirilerek daha geniş bir uygulama zeminine taşınabileceğine işaret etmektedir.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, Ender Bilar’ın yürütücülüğünde kurulan Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi örneği üzerinden Edirne’de kültürel belleğin aktarımının yalnızca koruma veya sergileme faaliyetleriyle sınırlı olmayan çok katmanlı ve birbirini tamamlayan bileşenler üzerinden işleyen bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, bellek aktarımının taşıyıcı aktörlerin girişimleri, mekânsal sürekliliğin korunması, dijital dolaşım kanallarının kullanımı ve yerel paydaşlarla kurulan yönetim ilişkileri aracılığıyla kurumsallaşan bir yapı içinde gerçekleştiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, kültürel belleğin aktarımının tek bir araç veya yöntem üzerinden değil; bilgi üretimi ve paylaşımı, yerinde sergileme yaklaşımıyla korunan mekânsal bağlam, dijital erişim araçları ve sivil toplum temelli iş birliği ağlarının birlikte işlemeyle sürdürülebilir hâle geldiğini göstermektedir. Bu durum, kültürel belleğin belirli taşıyıcı aktörler aracılığıyla kurumsallaştığını vurgulayan yaklaşımlarla da uyumludur (Assmann, 2015: 56–64). Bununla birlikte Kültür Evi örneğinde görüldüğü üzere, nesnelerin ve anlatıların kendi bağlamı içinde korunarak kamusal deneyime açılması, mirasın yalnızca korunması değil aynı zamanda üretilmesi ve yeniden anlamlandırılması süreçlerini de içermektedir (Kirshenblatt-Gimblett, 2004: 57).

Elde edilen bulgular ayrıca, bireysel girişimle başlayan bir koruma uygulamasının zamanla yerel paydaşların katılımıyla genişleyen bir bellek altyapısına dönüşebildiğini göstermektedir. Bu durum, kültürel mirasın korunmasında toplulukların ve yerel aktörlerin sürece etkin biçimde katılımının belirleyici rol oynadığını vurgulayan yaklaşımlarla da örtüşmektedir (Kurin, 2004: 71).

Araştırma bulguları, kültürel belleğin aktarımının yalnızca geçmişe ait unsurların korunmasıyla

sınırlı olmadığını, belirli taşıyıcı aktörler, mekânsal bağlamlar ve kurumsal dolaşım kanalları aracılığıyla süreklilik kazanan bir toplumsal süreç olduğunu göstermektedir. Bu durum, kültürel belleğin iletişimsel bellekten kurumsallaşmış kültürel belleğe dönüşmesinde belirli aktörlerin rol oynadığını vurgulayan Assmann'ın (2015: 56–64) yaklaşımıyla uyumludur. İncelenen vaka, bellek aktarımının yalnızca anlatı üretimi üzerinden değil, arşivleme, yayıncılık, dijital dolaşım ve mekânsal düzenlemeler aracılığıyla da kurumsallaştırılabildiğini somut biçimde ortaya koymaktadır.

Bulgular ayrıca kültürel mirasın sergilenmesi ve kamusal dolaşıma açılması süreçlerinin, nesnelerin yalnızca korunmasıyla sınırlı olmayan bir “miras üretimi” sürecini de içerdiğini açığa çıkarmaktadır. Kirshenblatt-Gimblett (2004: 57), mirasın çoğu zaman seçme, düzenleme ve sergileme uygulamaları aracılığıyla üretildiğini ve bu süreçte nesnelerin bağlamlarının yeniden kurgulandığını vurgulamaktadır. Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi örneğinde ise bu üretim süreci, nesnelerin sergi mekânına taşınmasından ziyade yaşam bağlamı içinde korunmasına dayanan “yerinde sergileme” yaklaşımıyla gerçekleştirilmektedir. Bu yönüyle vaka, mirasın kamusallaştırılması sürecinde yaşanmışlık duygusunun korunmasının ziyaretçi deneyimi ve bellek aktarımı açısından önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Araştırma bulgularının ortaya koyduğu bir diğer önemli boyut ise kültürel mirasın dolaşımında dijital araçların oynadığı roldür. Kültür Evi'nde kullanılan karekod uygulamaları, web sayfası üzerinden erişim imkânı ve kütüphane otomasyon sistemi gibi uygulamalar mirasın yalnızca mekânsal olarak korunmasını değil aynı zamanda dijital ortamda dolaşıma sokulmasını da mümkün kılmaktadır. Bu durum, müze ve bellek mekânlarının yalnızca nesnelerin depolandığı alanlar değil, bilgi üretimi ve dolaşımının gerçekleştiği kamusal bilgi merkezleri olarak işlediğini vurgulayan yaklaşımlarla da örtüşmektedir (Yoshida, 2004: 110–111). Ayrıca kültürel mirasın dijital kayıt ve dolaşım süreçlerinin güncellenebilir ve katılıma açık yapıları sayesinde geleneksel kayıt yöntemlerinin sınırlılıklarını

aşabildiği yönündeki tartışmalarla da paralellik göstermektedir (Yıldız, 2023: 758).

Bu çalışma, kültürel belleğin aktarımına ilişkin alan yazına yerel bir vaka üzerinden çok katmanlı bir aktarım modeli önererek katkı sunmaktadır. Araştırma bulguları, kültürel belleğin yalnızca anlatı aktarımı ya da arşivleme faaliyetleriyle değil, bellek taşıyıcı aktörlerin girişimleri, mekânsal sürekliliğin korunması, dijital erişim araçlarının kullanımı ve paydaş temelli yönetim ilişkilerinin birlikte işlemesiyle sürdürülebilir hâle geldiğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, kültürel belleğin kurumsallaşma süreçlerini yalnızca simgesel hatırlama pratikleri üzerinden değil; bilgi üretimi, mekânsal düzenleme ve dolaşım ağlarının kurulması gibi uygulama boyutları üzerinden de ele alan bütüncül bir çerçeve sunmaktadır. Bu çalışma, Assmann'ın kültürel bellek kuramı ve Halbwachs'ın ortak bellek yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, söz konusu kuramsal çerçevelere yerel ve özgün bir vaka üzerinden ampirik bir katkı sunmaktadır. Araştırma, iletişimsel belleğin kültürel belleğe dönüşme sürecinin yalnızca üst-aşağı kurumsal müdahalelerle değil, bireysel taşıyıcıların etkin girişimleri ve topluluk temelli yönetim düzenekleriyle de mümkün olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, Assmann'ın “taşıyıcılar” kavramsallaştırmasını somut bir yerel vaka üzerinden sınamakta ve bellek aktarımının kurumsal koşullarını tartışmaya açmaktadır.

Araştırmanın bir diğer önemli katkısı, bellek mekânlarının işlevsel boyutuna ilişkindir. Bu çalışmada ele alınan vaka, bir kültür evinin yalnızca nesnelerin muhafaza edildiği pasif bir sergi alanı olmaktan çıkarak bilgi üretimi, kayıt altına alma, dijital dolaşım ve topluluk katılımı süreçlerini bünyesinde barındıran dinamik bir kamusal alan hâline gelebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi örneği kültürel belleğin aktarımının bireysel girişimle başlayan ancak zamanla yerel paydaşların katılımı ve kurumsal düzeneklerin oluşmasıyla genişleyen bir bellek altyapısına dönüşebileceğini göstermektedir. Böylece çalışma kültürel belleğin korunmasına ilişkin tartışmalara yalnızca kuramsal bir değerlendirme sunmakla kalmayıp yerel ölçekte geliştirilen uygulamaların

alan yazınındaki kavramsal yaklaşımlarla nasıl ilişkilendirilebileceğine dair somut bir örnek sunmaktadır.

Araştırma bulguları, yerel ölçekte kurulan bellek mekânlarının yalnızca geçmişe ait unsurların korunmasını sağlayan kültürel alanlar değil; aynı zamanda bilgi üretimi, dijital dolaşım ve topluluk katılımı süreçlerinin keşiştiği kamusal altyapılar olarak işleyebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi örneği, bireysel girişimle başlayan bir koruma uygulamasının zamanla sivil toplum katkıları, gönüllülük temelli destek ağları ve yerel paydaşlarla kurulan ilişkiler aracılığıyla kurumsallaşabildiğini göstermektedir.

Bu durum, yerel yönetimler ve kültürel miras alanında çalışan kurumlar açısından bellek mekânlarının kurulmasında yalnızca fiziksel mekân sağlama değil, arşivleme, dijital erişim, koleksiyon yönetimi ve topluluk katılımını destekleyen bütüncül modellerin geliştirilmesinin önemine işaret etmektedir. Özellikle mahalle ölçeğinde kurulabilecek küçük ölçekli bellek mekânlarının yerel kültürün görünürlüğünü artıran ve kent belleğini gündelik yaşamla ilişkilendiren bir ağ yapısı oluşturabileceği değerlendirilebilir.

Kültürel miras ve bellek mekânlarına yönelik bu tür girişimler, yalnızca kültürel sürekliliğin korunması açısından değil, aynı zamanda yerel kalkınma, kentsel planlama ve kültür politikası bağlamında da değerlendirilebilir. Bellek mekânları; kültürel turizmi destekleyerek ekonomik canlanmaya, yerel kimlik bilincini pekiştirerek toplumsal uyuma ve mahalle ölçeğinde nitelikli kamusal alan üretimine katkı

sunabilmektedir. Bu çerçevede Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi örneği, bölgesel kalkınma politikalarının kültürel boyutuna ilişkin tartışmalara da somut bir veri sunmaktadır.

Bununla birlikte, bu araştırma bazı sınırlılıklar içermektedir. Çalışma, Edirne'deki tek bir bellek mekânı örneğine odaklanan nitel bir durum çalışmasıdır ve bulgular yerel bir bağlam çerçevesinde ele alınmıştır. Bu nedenle, farklı kentlerdeki benzer girişimlerin karşılaştırmalı olarak inceleneceği çalışmalar, bellek mekânlarının sürdürülebilirliği ve yönetim modelleri hakkında daha geniş bir değerlendirme imkânı sunabilir. Ayrıca araştırma; kamuya açık yayın kayıtları, belge incelemesi ve yerinde gözlem verilerine dayanmaktadır. Gelecek araştırmalarda ziyaretçi deneyimlerinin, kullanıcı görüşlerinin veya farklı paydaş gruplarının değerlendirmelerinin sürece dâhil edilmesi, bellek mekânlarının toplumsal etkisini daha kapsamlı biçimde ortaya koyabilir.

Bu çalışma kapsamında ortaya konulan “bellek mekânı-bilgi merkezi” yaklaşımı, yalnızca kültürel belleğin korunmasına yönelik bir uygulama örneği sunmakla kalmamakta; aynı zamanda yerel kalkınma, kültürel turizm, kent kimliğinin güçlendirilmesi ve toplumsal aidiyetin artırılması gibi alanlarda uygulanabilir bir model önerisi ortaya koymaktadır. Bu yönüyle model, farklı kent ve mahalle ölçeklerinde uyarlanabilir bir kültürel altyapı yaklaşımı sunarak, kültürel mirasın korunması ile bölgesel kalkınma politikaları arasında doğrudan bir ilişki kurulmasına imkân tanımaktadır.

Bilgilendirme

Çatışma Beyanı

Yazar tarafından herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Fon Desteği

Bu çalışmada herhangi bir resmi, ticari ya da kâr amacı gütmeyen organizasyondan fon desteği alınmamıştır.

Etik Standartlara Uygunluk

Yazar tarafından çalışmada kullanılan araç ve yöntemlerin Etik Kurul İzni gerektirmediği beyan edilmiştir.

Etik Beyanı

Yazar tarafından bu çalışmada bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu; yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan edilmiştir.

Teşekkür

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen saha ziyaretinde sağladıkları katkılar ve paylaşımlar için Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi yürütücüsü Ender Bilal'a teşekkür ederim.

Kaynakça

- Aikawa, N. (2004). An historical overview of the preparation of the UNESCO International Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *Museum International*, 56(1-2), 137–149.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik* (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bilar, E. (2006). *Edirne'nin Basın-Yayın Tarihi: 1361-2006*. Edirne: Edirne Valiliği Yayınları.
- Bilar, E. (2019a). *Edirne Şehir Tarihçileri ve Eserleri*. İstanbul: Hiper Yayın.
- Bilar, E. (2019b). *Tarih, Kültür-Sanat Kenti Edirne*. İstanbul: Hiper Yayın.
- Bilar, E. (2020a). *Dr. Ratip Kazancıgil'in Kaleminden Edirne 1* (Cilt 1). İstanbul: Hiper Yayın.
- Bilar, E. (2020b). *Dr. Ratip Kazancıgil'in Kaleminden Edirne 2* (Cilt 2). İstanbul: Hiper Yayın.
- Bilar, E. (2021). *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Kaleminden Edirne*. İstanbul: Hiper Yayın.
- Bilar, E. (2024a). *Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi Tanıtım Videosu* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=PFevl_8FGlw (Erişim tarihi: 25.12.2025).
- Bilar, E. (2024b). *İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası: Kırkpınar (Cumhuriyet Dönemi İlkleri-Başpehlivanları)*. İstanbul: Hiper Yayın.
- Bilar, E. (2025a). Dr. Ratip Kazancıgil Kültür Evi: Edirne'nin Yaşayan Kültür Hafızası. *Tütav Dergisi*, (8), 26–29.
- Bilar, E. (2025b). *Ender Bilar Resmi Web Sitesi*. <https://enderbilar.com/> (Erişim tarihi: 16.12.2025).
- Condominas, G. (2004). Researching and safeguarding the intangible heritage. *Museum International*, 56(1-2), 21–31.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (S. B. Demir ve M. Bütün, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Edirne Kent Kültürü ve Bilincini Geliştirme Merkezi Derneği. (2025). *Resmi Web Sayfası*. <https://edirnekultur.com/> (Erişim tarihi: 16.12.2025).
- Edirne Postası. (2024, 12 Mayıs). *Dr. Ratip Kazancıgil Evi Açıldı*. <https://www.edirnepostasi.net/dr-ratip-kazancigil-evi-acildi/> (Erişim tarihi: 17.12.2025).
- Edirne Yenigün Gazetesi. (2024, 12 Mayıs). *Dr. Kazancıgil'in Evi Ziyarete Açıldı* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=GNvSw8r4xcc> (Erişim tarihi: 17.12.2025).
- Gökçe, N. (2014). Edirne'de Önder Bir Hekim: Dr. Ratip Kazancıgil. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 4(2), 43–49.
- Haberler.com. (2024, 12 Mayıs). *Dr. Ratip Kazancıgil'in Kültür Sanat Evi Açıldı*. <https://www.haberler.com/kultur-sanat/dr-ratip-kazancigil-in-kultur-sanat-evi-acildi-17320583-haberi/> (Erişim tarihi: 17.12.2025).
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory* (L. A. Coser, Çev.). Chicago: University of Chicago Press.
- Kaşıkçı, E. (2025). *Evrım Kaşıkçı ile Edirne'den Radyo Programı: Konuk Ender Bilar* [Radyo programı]. Edirne: Trakya Üniversitesi Radyosu.
- Kazancıgil, R. (1999). *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Edirnesi*. İstanbul: Edirne Valiliği Yayınları.
- Kazancıgil, R., Bilar, E. ve Gökçe, N. (2009). *Edirne'nin Sağlık ve Sosyal Yardım Tarihi (1361-2008)* (2. Cilt). Edirne: Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.
- Kazancıgil, R., Gökçe, N. ve Bilar, E. (2006). *Edirne'nin Eğitim Tarihi: İlk-Orta Öğretim, 1361-2005* (Cilt 26). Edirne: Edirne Valiliği Yayınları.
- Kirshenblatt-Gimblett, B. (1998). *Destination Culture: Tourism, Museums, and Heritage*. California: University of California Press.
- Kirshenblatt-Gimblett, B. (2004). Intangible heritage as metacultural production. *Museum International*, 56(1-2), 52–65.
- Kurin, R. (2004). Safeguarding Intangible Cultural Heritage in the 2003 UNESCO Convention: A critical appraisal. *Museum International*, 56(1-2), 66–77.
- Metin Basat, E. (2013). Somut ve somut olmayan kültürel mirası birlikte koruyabilmek. *Millî Folklor*, 25(100), 57-68.
- Mumcu, B. (2024). *Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunması: Alan Başkanlığı Uygulaması*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Munjeri, D. (2004). Tangible and intangible heritage: From difference to convergence. *Museum International*, 56(1-2), 12–20.
- Oğuz, M. Ö. (2001). Küreselleşme ve ulusal kalıt kavramları arasında Türk halkbilimi. *Millî Folklor*, 13(50), 5–8.
- Oğuz, M. Ö. (2007). Folklor ve kültürel mekân. *Millî Folklor*, 19(76), 30–32.

- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim olarak somut olmayan kültürel miras. *Millî Folklor*, 25(100), 5–13.
- RG (Resmî Gazete). (1983). 2863 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*. 23 Temmuz 1983 tarih ve 18113 sayılı T.C. Resmî Gazete.
- RG (Resmî Gazete). (2004). 5226 Sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*. 27 Temmuz 2004 tarih ve 25529 sayılı T.C. Resmî Gazete.
- Sayar, A. G. (2008). Rifat Osman (1874-1933). *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 35, ss. 105–106). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Sayar, A. G. (2012). Ahmet Süheyl Ünver (1898-1986). *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 42, ss. 350–352). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- UNESCO. (1946). *UNESCO Kuruluş Sözleşmesi*. <https://www.unesco.org.tr/Pages/97/150/> (Erişim tarihi: 20.12.2025).
- UNESCO. (1972). *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme*. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (Erişim tarihi: 20.12.2025).
- UNESCO. (2003). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*. <https://ich.unesco.org/en/convention> (Erişim tarihi: 20.12.2025).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, T. (2023). Somut olmayan kültürel mirasın kayıt altına alınması: Katılımlı, yaşayan dijital envanterler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 754–766.
- Yoshida, K. (2004). The museum and the intangible cultural heritage. *Museum International*, 56(1-2), 108–112.